

KHẢO SÁT BƯỚC ĐẦU VỀ TÍN NGƯỠNG HÙNG VƯƠNG tại các di tích trong cả nước

LƯU THỊ MINH TOÀN*

Dân tộc Việt Nam vốn có một truyền thống tốt đẹp: "Uống nước nhớ nguồn"; "Ăn quả nhớ người trồng cây". Biết bao thế hệ người Việt Nam luôn tôn kính và biết ơn các bậc tiền nhân đã có công khởi dựng và gìn giữ non sông đất nước này. Một trong những biểu hiện của truyền thống đó là hình thức sinh hoạt văn hoá tinh thần và tín ngưỡng dân tộc độc đáo: tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên chung của cả dân tộc-Tín ngưỡng (tục thờ) Hùng Vương, với trung tâm là Khu Di tích Đền Hùng (Phú Thọ).

Theo dọc dài đất nước, việc tôn thờ các Vua Hùng và các bậc tiền nhân đã trở thành hệ tư tưởng xuyên suốt trong văn hoá tâm linh của cộng đồng người Việt. Theo tài liệu thống kê gần đây nhất, cả nước có tới 1417 di tích là nơi thờ Hùng Vương, hoặc vợ, con và các tướng lĩnh của các Vua Hùng. Sau đây chúng tôi xin bước đầu giới thiệu một số di tích ở một số địa bàn tiêu biểu có liên quan đến tín ngưỡng Hùng Vương.

Kiên Giang, mảnh đất ở phía Tây Nam Tổ quốc, cách xa Đất Tổ hơn 2000 km, nhưng với tấm lòng hướng về cội nguồn, tưởng nhớ tổ tiên, nhân dân ở đây đã lập đền thờ tại ấp Đông Bình-xã Thạnh Đông B- huyện Tân Hiệp. Đền được xây dựng từ năm 1957 và tồn tại cho đến

ngày nay. Hằng ngày nhân dân trong vùng đến thăm viếng, hành lễ rất đông, đặc biệt là vào ngày giỗ Tổ mừng 10 tháng 3. Điều đó khẳng định Hùng Vương đã thực sự trở thành chỗ dựa tinh thần giúp nhân dân nơi đây vượt qua mọi khó khăn trong cuộc sống, sát cánh cùng cách mạng, góp phần vào thắng lợi chung của dân tộc là đánh đuổi ngoại xâm, giải phóng hoàn toàn đất nước. Ngày nay, Tân Hiệp đang là điểm sáng cùng cả nước phát triển kinh tế.

Đền thờ hiện nay là ngôi nhà 3 gian (ở phía trước) và 01 gian hậu cung (ở phía sau), với diện tích 80 m², được xây dựng bằng bê tông cốt thép. Trong đền có 2 bàn thờ: bàn thờ các Vua Hùng, các vị minh quân và bàn thờ Cửu huyền thất tổ. Bàn thờ các Vua Hùng và các vị minh quân là bàn thờ chính, trong bài vị có ghi "Lịch triều chư thánh vương thánh vị", nghĩa là (từ Hùng Vương đến các triều đại). Đặc biệt, trong đền có bức hoành phi sơn thếp rất tôn nghiêm với nội dung "Khắc phối thượng đế" có nghĩa là (tổ tiên ngang trời đất).

Đền thờ quốc Tổ Hùng Vương ở Tân Hiệp có giá trị rất lớn về lịch sử. Nơi đây là chỗ dựa cho nhân dân trong vùng và quan trọng hơn là nơi giáo dục tốt nhất về lòng tự hào truyền thống tốt đẹp của dân tộc cho thế hệ trẻ hiện tại và mai sau; nơi đây từ lâu cũng đã trở thành địa điểm sinh hoạt văn hoá truyền thống đầy ý

* TRƯỞNG PHÒNG QUẢN LÝ DTBT,
 KHU DI TÍCH ĐỀN HÙNG

nghĩa của nhân dân Tân Hiệp và các vùng lân cận.

Thành phố Hồ Chí Minh cũng là địa bàn có rất nhiều đền thờ Hùng Vương như: công viên Đầm Sen, công viên Suối Tiên, công viên Tao Đàn, Thảo Cầm Viên... Tiêu biểu là đền thờ Hùng Vương tại Thảo Cầm Viên. Ngôi đền được xây dựng từ năm 1926, lúc đầu gọi là đền Kỷ Niệm, nơi tưởng niệm những người đi lính cho Pháp tử trận trong Chiến tranh thế giới thứ nhất 1914-1918. Năm 1954, chính quyền Sài Gòn dùng đền làm nơi thờ Hùng Vương, Khổng Tử, Trần Hưng Đạo, Lê Văn Duyệt. Từ năm 1975 đến nay, đây là nơi thờ Hùng Vương. Mặt tiền của đền đối diện với Bảo tàng Lịch sử Thành phố Hồ Chí Minh. Toàn bộ đền cao 9m, kết cấu kiến trúc chắc chắn, với 12 cột gỗ sao và hệ thống rường, kèo, tường gạch, mái 2 tầng kiểu trùng thềm điệp ốc, bốn góc mái có đầu đao cao vút, với tượng rồng uốn lượn... Trần nhà chia làm 9 ô, được trang trí rồng phượng trong vòng ngoài tròn, tượng trưng cho trời và đất. Long ngai, bài vị thờ Hùng vương cùng đồ tế khí được bài trí trang nghiêm. Trong đền còn thờ 18 kg đất và 18 lít nước do UBND tỉnh Phú Thọ tặng với ý nghĩ hướng về cội nguồn dân tộc. Trong đền còn có đôi câu đối với nội dung:

"Nắng mưa thế miếu lẫm vẫn thế, non sông đất nước vẫn bền lâu

Con cháu còn tôn tổ hãy còn, nòi giống nhà ta sinh sản mãi".

Đền được chọn làm nơi tổ chức lễ giỗ Tổ Hùng Vương của Đảng bộ và nhân dân thành phố Hồ Chí Minh. Hàng năm, đền là nơi hội tụ của đồng bào thành phố mang tên Bác cùng nhau về đây thể hiện tấm lòng biết ơn đối với Quốc Tổ Hùng Vương. Nhân dân từ các vùng đến thăm Thành phố đều ghé thăm nơi đây với tất cả tấm lòng hướng về cội nguồn.

Lâm Đồng là tỉnh miền núi Nam Tây Nguyên, có 32 tộc anh em cùng chung sống. Trong chiến tranh ác liệt, người dân Lâm Đồng vẫn hướng về Quốc Tổ Hùng Vương, đặc biệt vào ngày 10/3 Âm lịch hàng năm, các nghi thức để tôn vinh Vua Hùng vẫn được đồng bào nơi đây tổ chức trang nghiêm mà thấm đượm tình đoàn kết, gắn bó của cả cộng đồng. Ở Lâm Đồng có nhiều đền thờ Hùng Vương: Phường 2 Đà Lạt; số 91 Ngô Quyền; Phường 6 Đà Lạt; phường Blao; thị xã Bảo Lộc; 3 đền Trung, Hạ,

Thượng ở khu du lịch Pren; Phường 8 Đà Lạt... Những điểm thờ Hùng Vương trên có những nơi được xây dựng từ rất sớm như đền ở số 91 Ngô Quyền, Đà Lạt xây dựng năm 1947, khu phố 6 phường Blao cũng được xây dựng từ năm 1958. Tất cả các đền này đều đã rước đất, nước, chân nhang từ đền Hùng-Phú Thọ về an vị tại đây.

Ở Thừa Thiên Huế, trong quần thể di tích cố đô Huế, bên cạnh hệ thống các di tích lịch sử văn hoá phong phú đa dạng, gồm hệ thống thành quách, cung điện, dinh phủ, đền đài, còn có miếu Lịch Đại Đế Vương-nơi thờ Kinh Dương Vương, Lạc Long Quân, Hùng Vương và các vị minh quân cùng nhiều danh tướng. Miếu được xây dựng vào năm Minh Mạng thứ 4 (1823) ở địa phận xã Phú Xuân, phía Nam Kinh thành, nay là xóm Lịch Đại-Phường Đức-Thành phố Huế. Đây là ngôi miếu quan trọng của triều Nguyễn. Hàng năm, các vua nhà Nguyễn đến đây tổ chức tế 2 lần vào tháng 2 và tháng 8. Đây là ngôi miếu độc đáo, song do chiến tranh, miếu đã bị đổ nát. Đến nay, với sự nỗ lực của Trung tâm Bảo tồn di tích cố đô Huế và tỉnh Thừa Thiên Huế, miếu đã được khôi phục và trở thành điểm đến đầy ý nghĩa khi du khách đến thăm cố đô Huế.

Tại thành phố biển Nha Trang, với tấm lòng ghi nhớ tổ tiên sinh thành, nhân dân Nha Trang-Khánh Hoà đã đồng tâm xây dựng Đền thờ Hùng Vương, thể hiện tấm lòng thành kính tri ân với vị vua có công khai sinh ra dân tộc Việt. Đền được xây dựng năm 1971, ở ngay tại trung tâm thành phố Nha Trang-trên đường Ngô Gia Tự, thuộc phường Tân Lập. Nghi môn được xây dựng theo kiểu tứ trụ, thiết kế 2 tầng tám mái, trên có 3 chữ "Đền Hùng Vương", trên đỉnh đắp nổi lưỡng long châu nguyệt. Đền chính gồm 3 lớp: tiền tế, đại bái và hậu cung, được bố trí tôn nghiêm, với đồ tế khí và khám thờ trang trí chạm khắc rồng, phượng, sơn thếp lộng lẫy. Ban thờ chính có tượng Đức Quốc Tổ Hùng Vương đặt trong khám thật trang trọng. Đền thờ Hùng Vương tại thành phố Nha Trang cùng chung mục đích và ý nghĩa như đền thờ các Vua Hùng tại Phú Thọ. Hàng năm, cứ đến ngày 10 tháng 3 Âm lịch, lãnh đạo và nhân dân Nha Trang-Khánh Hoà đều đến đây dâng hương tưởng niệm các Vua Hùng, ôn lại quá khứ hào hùng của dân tộc ta suốt hàng nghìn năm lịch sử.

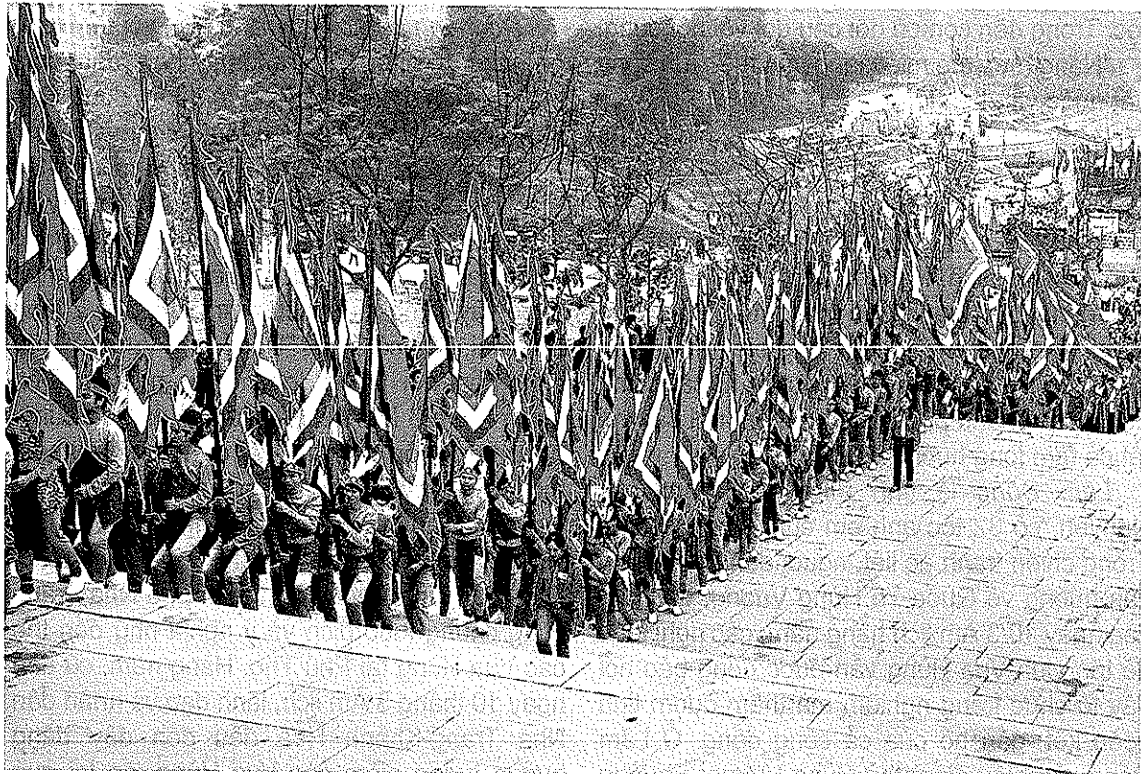
Lưu Thị Minh Toàn: *Khảo sát bước đầu về...*

Ở Nghệ An cũng có nhiều đền thờ các vua hùng và các nhân vật liên quan tới thời Hùng Vương dựng nước như: đền ở thôn Nam ở làng Long Xuyên, xã Nam Phúc huyện Nam Đàn; làng Phúc Đồng ở Đô Lương thờ Thánh Gióng; đền Khánh Huệ-xã Nghi Khánh, huyện Nghi Lộc phối thờ Mẫu Âu Cơ; đền Hồng Sơn-phường Hồng Sơn, thành phố Vinh, thờ Hùng Vương... Trong số di tích này, đền Hồng Sơn được xây dựng từ năm 1831, vốn là Võ Miếu thờ Đức Thánh Đế Quan Vân Trường; qua những biến cố của lịch sử, đền dần trở thành nơi hợp tự của các đền, chùa, miếu mạo trên địa bàn Thành phố. Bởi thế, trong đền thờ nhiều vị như: Ngọc Hoàng thượng đế, Vua Hùng, Đức Thánh Trần Hưng Đạo, Đức Thánh Mẫu. Vào những năm đầu của thập niên 90 của thế kỷ XX, với việc rước linh vị Vua Hùng từ Đất Tổ về đây, đền Hồng Sơn càng trở nên thiêng liêng trong đời sống tín ngưỡng của nhân dân thành phố Vinh và đồng bào miền Trung. Hàng năm cứ đến ngày 10 tháng 3 Âm lịch, chính quyền địa phương và Ngành Văn hoá, Thể thao và Du lịch đều tổ chức lễ dâng hương và giỗ vọng Hùng Vương theo đúng nghi thức chung

về giỗ Tổ Hùng Vương.

Về Bắc Ninh "vấn tổ tìm tông" là khát vọng ngàn đời của mỗi người dân Việt Nam, bởi nơi ấy có lăng và đền thờ Kinh Dương Vương-Lạc Long Quân-Âu Cơ ở thôn Á Lữ, xã Đại Đồng Thành, huyện Thuận Thành. Đây là khu di tích lịch sử-văn hoá vô cùng quý giá, thể hiện lòng tôn kính của nhân dân thôn Á Lữ nói riêng và toàn dân tộc ta nói chung đối với tiên tổ. Tại khu di tích này hiện còn lưu tài liệu hiện vật quý hiếm, có bia đá được tạo tác dưới thời Minh Mạng, trên đó có khắc 4 chữ Hán lớn: "Kinh Dương Vương lăng".

Đền thờ Kinh Dương Vương, Lạc Long Quân-Âu Cơ có kiến trúc 2 toà nối với nhau bằng một giải muống, tạo thành hình chữ công. Đền có kiến trúc đẹp, trang trí "tứ linh", "tứ quý", vân mây cách điệu trên các con chông, kẻ bẩy, chạm khắc tinh xảo. Đặc biệt là bộ ngai thờ gồm 3 cỗ ngai để trong hậu cung. Ngai thờ Kinh Dương Vương đặt ở ban giữa, bên trái là ngai thờ Lạc Long Quân, bên phải là ngai thờ Mẫu Âu Cơ. Tất cả các ngai được chạm kênh bong hình rồng "tứ quý", sơn son thếp vàng cầu kỳ. Trong đền còn có các đồ thờ tự còn nguyên

Một góc Lễ hội Đền Hùng-2009-Ảnh: Quốc Vụ

ven, mang giá trị khoa học và nghệ thuật cao.

Được sự quan tâm của Nhà nước, đặc biệt của các cấp lãnh đạo và nhân dân Bắc Ninh, khu di tích đền thờ và lăng Kinh Dương Vương, Lạc Long Quân-Âu Cơ được tôn tạo trang nghiêm và hàng năm cứ đến 18 tháng Giêng, lãnh đạo tỉnh Bắc Ninh và lãnh đạo huyện Thuận Thành cùng nhân dân trong vùng đều đến đây làm lễ dâng hương Kinh Dương Vương, Lạc Long Quân, Âu Cơ. Đây cũng là dịp lễ hội lớn được nhân dân địa phương tổ chức tại khu di tích.

Trở về vùng đất Thăng Long-Hà Nội, đặc biệt là vùng Hà Tây cũ, các chứng tích về tín ngưỡng thờ Hùng Vương lại càng phong phú. Theo thống kê của Cục Văn hoá cơ sở, nơi đây có tới 364 di tích thờ liên quan đến tín ngưỡng Hùng Vương, trong đó khá tiêu biểu là đình thờ Lạc Long Quân ở Bình Đà, xã Bình Minh, huyện Thanh Oai. Đình được xây dựng với bố cục kiểu nội công ngoại quốc, gồm nghi môn, phương đình, tả mạc, hữu mạc, đại bái và hậu cung. Trong đền có bức phù điêu bằng gỗ chạm khắc hình Lạc Long Quân ở chính giữa, bên cạnh là 20 vị quan văn, 16 vị quan võ, 18 thị nữ mặc áo dài, phía xa có voi ngựa và một tốp nam thanh niên đội mâm hoa quả, tiền cảnh bức phù điêu là dòng sông với 10 thuyền rồng. Đây là một hiện vật cực kỳ quý hiếm. Hàng năm vào ngày 6/3 Âm lịch, dân làng mở hội tại đình. Trong lễ hội có tục thả bánh thánh xuống giếng ngọc, với ý nghĩa cầu mong được ấm no, muôn loài sinh sôi phát triển.

Trở về trung du quê hương đất Tổ. Theo con số thống kê gần đây nhất, Phú Thọ có tới 326 di tích thờ Hùng Vương, vợ con và các tướng lĩnh của các Vua Hùng, trong đó có rất nhiều đền, đình là những công trình kiến trúc tiêu biểu của Phú Thọ như đền thờ Mẫu Âu Cơ ở Hiền Lương-Hạ Hoà; đình Lâu Thượng ở thành phố Việt Trì; đình Hùng Lô ở xã Hùng Lô; đền Tiên ở thành phố Việt Trì... Và, đỉnh là Khu di tích Đền Hùng lịch sử. Sự ra đời của Đền Hùng và giỗ Tổ Hùng Vương tại vùng Đất Tổ là sự khẳng định niềm tin vào truyền thống lịch sử dựng nước và giữ nước hàng nghìn năm của dân tộc. Đền Hùng và lễ hội Đền Hùng đã tồn tại suốt chiều dài lịch sử của dân tộc Việt Nam.

Khu di tích lịch sử Đền Hùng ngày nay được Đảng và Nhà nước xếp hạng là Di tích Quốc gia

đặc biệt. Với giá trị và ý nghĩa là nơi thờ Quốc Tổ của dân tộc Việt Nam. Trong nhiều năm qua, Đền Hùng đã được đầu tư tôn tạo để trở thành "công viên lịch sử" như mong muốn của Chủ tịch Hồ Chí Minh khi người đến thăm Đền Hùng lần cuối (năm 1962).

Sừng sững ba ngọn Tổ sơn-"Tam sơn cấm địa" (3 đỉnh núi cấm, núi thiêng), nơi đây đã quy tụ đủ các giá trị văn hoá tâm linh của người Việt. Bởi thế, hiện nay trong khu di tích lịch sử Đền Hùng, ngoài các công trình kiến trúc trên núi Nghĩa Lĩnh thờ Vua Hùng, tại núi Ốc Sơn (núi Vặn) và đồi Sim đã có đền thờ Mẫu Âu Cơ và Đức Quốc Tổ Lạc Long Quân. Để đáp ứng được lòng mong mỏi của đồng bào cả nước khi về thăm Đền Hùng, Khu di tích đã và đang được tôn tạo, xây dựng thêm nhiều các thiết chế văn hoá mới để phục vụ du khách mỗi khi xuân về và dịp giỗ Tổ 10/3. Đất nước đang trên đà phát triển kinh tế và hội nhập, với một khu di tích như Đền Hùng và lễ hội giỗ Tổ Hùng Vương mang đậm bản sắc văn hoá của dân tộc Việt Nam, việc giữ gìn và phát huy giá trị đặc biệt thiêng liêng của Khu di tích đã được Đảng và Nhà nước hết sức quan tâm. Đền Hùng đã trở thành điểm đến của du lịch về nguồn, nơi hội tụ các giá trị văn hoá tâm linh, nơi phản ánh truyền thống và sức mạnh đại đoàn kết dân tộc. Hàng năm, có hàng triệu lượt đồng bào các vùng miền của đất nước đã về Đền Hùng dâng nén hương thơm tri ân công đức tổ tiên.

Tín ngưỡng thờ Hùng Vương là một truyền thống lâu đời của dân tộc Việt Nam và là một nhu cầu về tình cảm, biểu hiện về đạo đức không thể thiếu trong mỗi người dân Việt Nam dù ở bất cứ nơi đâu. Tín ngưỡng Hùng Vương chính là một trong những mạch nguồn đặc biệt quan trọng tạo nên sức mạnh của cả dân tộc trong suốt trường kỳ lịch sử xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam.

Từ lòng biết ơn các thế hệ cha ông ta, biết ơn những anh hùng dân tộc, nhân dân ta ngày càng nâng cao niềm tự hào với tổ quốc, quê hương. Bởi vậy, ngày nay việc thờ cúng Vua Hùng được Đảng và Nhà nước hết sức quan tâm; tín ngưỡng Hùng Vương đã và sẽ mãi mãi phát huy sức mạnh trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa.

L.T.M.T